UOT 338

Əli Rasim oğlu ABDULLAZADƏ
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti,
doktorant
Email: aliabdullayev894@gmail.com
https://doi.org/10.30546/4.71.73001.2025.002.0107

MÜƏSSİSƏLƏRDƏ DAYANIQLI İNKİŞAFIN TƏMİN EDİLMƏSİNİN NƏZƏRİ MƏSƏLƏLƏRİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - dayanıqlı inkişafın strateji vəzifələrini, xüsusən də qida sektorunda əhalinin həyat standartlarının yüksəldilməsi və şəxsiyyətin sabit inkişafına təsirini araşdırmaqdır.

Tədqiqatın metodologiyası - Tədqiqatda müasir ədəbiyyatın analizi, iqtisadi nəzəriyyələrin müqayisəsi, həmçinin qida istehsalında dayanıqlı inkişafın tətbiqi üzrə aparılan müzakirələrdən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti - Tədqiqatın nəticələri qida sektorunda dayanıqlı inkişafın təmin olunması, innovativ texnologiyaların tətbiqi və müasir istehsal proseslərinin optimallaşdırılmasına yönəldilir. Bu yanaşmalar, həmçinin əhalinin həyat keyfiyyətinin artırılmasına və iqtisadi artıma kömək edir.

Tədqiqatın nəticələri - Tədqiqat göstərir ki, dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi üçün iqtisadi, sosial və ekoloji aspektlərin harmonik birləşməsi vacibdir. Müasir istehsal texnologiyalarının tətbiqi və enerji səmərəliliyinin artırılması da bu prosesdə mühüm rol oynayır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - Tədqiqatın orijinallığı dayanıqlı inkişafın çoxşaxəli aspektlərini birləşdirən yeni yanaşmaların təqdim edilməsindədir. Elmi yenilik isə qida sektorunda dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi üçün strategiyaların sistematik şəkildə inkişaf etdirilməsidir.

Açar sözlər: dayanıqlı inkişaf, qida sənayesi, rəqabət qabiliyyəti, ekoloji təhlükəsizlik, innovativ texnologiyalar.

Giriş

Dayanıqlı inkişafın strateji vəzifəsi Azərbaycan Respublikasının qida sektorunda əhalinin həyat standartlarının yüksəldilməsi və şəxsiyyətin harmonik inkişafına şərait yaratmaqdır. Bu, biliklərə və innovasiyalara əsaslanan yüksək səmərəli iqtisadiyyata keçid vasitəsilə həyata keçirilməlidir; eyni zamanda, gələcək nəsillər üçün ətraf mühitin optimal vəziyyətinin qorunması vacibdir. Dayanıqlı inkişaf həm dövlət üçün, həm də ayrı-ayrı təşkilatlar (müəssisələr) üçün ən mühüm vəzifələrdən biridir. Cəmiyyətdə və iqtisadiyyatda baş verən dəyişikliklər, habelə qeyri-müəyyənlik şəraitində dayanıqlılıq iqtisadi, sosial və ekoloji irəliləyişin getdikcə daha kritik bir aspekti halına gəlir. Müasir şəraitdə qida sənayesi sahəsində dayanıqlı inkişafın nəzəri əsaslarının yaradılmasına lazımi diqqət yetirilmədən yüksək nəticələrə nail olmaq mümkün deyil.

"Qida sənayesi təşkilatlarının dayanıqlı inkişafı" konsepsiyasının iqtisadi kateqoriya kimi analizi bir çox amillərlə müəyyən edilir. Bunlardan əsasları arasında bu kateqoriyanın aktual iqtisadi nəzəriyyə çərçivəsində anlayışına birgə yanaşmanın formalaşması və onun praktik tətbiqi üçün tövsiyələrin hazırlanmasını qeyd etmək olar [1, s. 59, 2, s. 45,3, s. 116].

Araşdırmanın məqsədi "dayanıqlılıq" və "dayanıqlı inkişaf" anlayışlarına nəzəri yanaşmaların sistemləşdirilməsi, həmçinin "qida sənayesi təşkilatlarının dayanıqlı inkişafı" üçün müəllifin tərtib etdiyi tərifin təqdim edilməsidir.

Ədəbiyyatın analizi göstərir ki, dünya iqtisadi elminin yanında iqtisadi artım (economic growth) nəzəriyyəsi ilə yanaşı, yeni bir sahə – iqtisadi inkişaf (economic development) nəzəriyyəsi də aktiv inkişaf edir. İqtisadi nəzəriyyə çərçivəsində "dayanıqlı inkişaf" (sustainable development) termini spesifik iqtisadi irəliləyiş növünü təsvir etmək üçün istifadə olunur.

"Dayanıqlılıq" və "dayanıqlı inkişaf" anlayışlarının iqtisadi ədəbiyyatda bir çox interpretasiyaları vardır. Mövcud yanaşmaların ümumiləşdirilmiş analizi bu terminlərin tez-tez "iqtisadi dayanıqlılıq", "ticarət dayanıqlılığı", "nisbi dayanıqlılıq", "sosio-ekoloji dayanıqlılıq", "dayanıqlı hərəkət", "dayanıqlı fəaliyyət", "dayanıqlı iqtisadi inkişaf", "iqtisadi artım" və "iqtisadi səmərəlilik" kimi anlayışlarla əlaqələndirildiyini nümayiş etdirir [8, 9, s.57, 10, s.28, 11.s. 33, 12, s.73, 13, s. 78].

“Dayanaqlı inkişaf” tərifinə müasir nəzəri yanaşmalar

Bir vəziyyət o zaman dayanıqlı hesab olunur ki, ona olan sapmalar giriş siqnallarında baş verən kiçik dəyişikliklər zamanı minimal qalır. Mexaniki sistemin dayanıqlı tarazlığı kiçik təsirlərə (məsələn, hərəkətlərə və ya təkanlara) məruz qaldıqda sistemin öz tarazlıq mövqelərindən azca sapması halında dayanıqlı hesab edilir; əks halda, bu tarazlıq dayanıqsız olacaq. Nəzəriyyədə dayanıqlılıq, sistemin əsas elementləri arasında tarazlığın qorunduğu iqtisadi artım növünü xarakterizə edir. Bu anlayış kompleksdir və müəssisələrin fəaliyyətinin müxtəlif aspektlərini nəzərə almalıdır. Dayanıqlılıq itki və zərərlərə qarşı dayanıqlılıq, sabitlik və risklərdən immunitet deməkdir; həmçinin sistemin daimi dəyişən xarici mühitin təsiri altında öz xüsusiyyətlərini qoruma qabiliyyətidir.

Təşkilatlar (müəssisələr) ilə əlaqədar olaraq "dayanıqlılıq" termini onların qeyri-sabit xarici mühit şəraitindəki vəziyyətinin sabitliyini təsvir etmək üçün istifadə olunur. "Mühit dayanıqlılığı" və "təşkilatın (müəssisənin) dayanıqlılığı" arasında fərqi anlamaq vacibdir. Təşkilatın dayanıqlı inkişafı çox vaxt "…sabitlik, gəlir və fəaliyyətinin nəticələrinin davamlı artımı" kimi müəyyənləşdirilir [20,s.15]; bu, həmçinin təşkilatın sosial-iqtisadi parametrlərinin tarazlığını qoruyub saxlamağı və daxili və xarici amillərin təsiri altında müəyyən sərhədlərdə qalmağı ifadə edir [7,s.11].

Sənaye müəssisələrinin analizi kontekstində "dayanıqlılıq" anlayışı tez-tez "dayanıqlı iqtisadi inkişaf", "iqtisadi dayanıqlılıq", "iqtisadi artım" və "biznesin səmərəliliyi" kimi terminlərlə eyniləşdirilir. Xarici elmi ədəbiyyatda dayanıqlı təşkilatlar, bazarda yüksək gəlir səviyyəsini qoruyub saxlamağa qadir olan şirkətlər kimi xarakterizə olunur.

Təşkilatın dayanıqlılığı və sektorun dayanıqlı inkişafı anlayışları arasında fərqi anlamaq vacibdir. Təşkilatın dayanıqlılığı konkret bir zaman kəsiyində sabitlik və yüksək iş prosesləri göstəriciləri ilə xarakterizə olunan müəyyən bir vəziyyətdir, eyni zamanda xarici mühitin dəyişən şərtlərinə uyğunlaşma qabiliyyətini də əhatə edir. Bu, xüsusilə vacibdir, çünki mühitin dəyişkənliyi biznesdən çeviklik və sürətli reaksiya tələb edir.

"Dayanıqlılıq" və "inkişaf" anlayışları arasındakı müqayisə onların əks xarakterə sahib olduğunu göstərir: dayanıqlılıq qoruma və sabitlik deməkdir, inkişaf isə dinamika və dəyişiklik deməkdir [4,s.37, 5,s.41]. Lakin "dayanıqlı inkişaf" termini, müxtəlif xarici amillərin təsirinə məruz qalan zaman balanslaşdırılmış və dəyişməz (ya da irəliləyən) inkişaf kimi müəyyən edilə bilər. İnkişaf, öz növbəsində, sistem daxilində müxtəlif formaları qəbul edə bilən, o cümlədən struktur və keyfiyyət-kəmiyyət dəyişikliklərini əhatə edən transformasiyaları ifadə edir.

"Dayanıqlı inkişaf" anlayışı uzunmüddətli və davamlı artımı nəzərdə tutur [19]. Dayanıqlı inkişaf iqtisadi sistemin müxtəlif səviyyələrində – fərdi müəssisələrdən qlobal iqtisadiyyata qədər - analiz edilə bilər. Bu yanaşma müxtəlif qarşılıqlı təsirlərin dayanıqlığa necə təsir etdiyini daha dərindən başa düşməyə imkan tanıyır.

A.C.Petuşinova dayanıqlı inkişafın başa düşülməsinə dair bir neçə əsas yanaşmanı qeyd edir: mühafizəkar, sistematik və evrimsəl yanaşma. Mühafizəkar yanaşma resursların gələcək nəsillər üçün qorunmasının əhəmiyyətinə diqqət yetirir. Evrimsəl yanaşma mühitdəki dəyişikliklərin cəmiyyətin ümumi inkişafına necə təsir edə biləcəyini araşdırır. Sistematik yanaşma isə mövcud resursların səmərəli istifadəsinin zəruriliyini vurğulayır [15, s.21].

Beləliklə, "dayanıqlı inkişaf" konsepsiyası sosial, iqtisadi və ekoloji qarşılıqlı təsirləri əhatə edən çoxsaylı aspektləri əhatə edir. Sistematik yanaşmanın tətbiqi, müxtəlif sistemlərin qarşılıqlı təsirinin effektivliyini qiymətləndirməyə kömək edən əsas göstəriciləri aşkar etməyə imkan tanıyır.

Hazırda dayanıqlı inkişaf konsepsiyası üç əsas aspektin – iqtisadi, sosial və ekoloji – inteqrasi-

yasına fokuslanır. Bu üç istiqamət bir-birinin harmoniyasında nəzərdən keçirilməlidir. İqtisadi komponent kapitalın qorunması şərti ilə gəlirləri əldə etməyin mümkünlüyünü nəzərdə tutan optimal toplam gəlir axını nəzəriyyəsinə əsaslana bilər. Bu, resursların səmərəli istifadəsini və ətraf mühitə mənfi təsiri minimuma endirən texnologiyaların tətbiqini tələb edir. Ekologiya nöqteyi-nəzərindən, dayanıqlı inkişaf ekosistemlərin bütövlüyünü və onların özünü bərpaetmə qabiliyyətini təmin etməlidir ki, bu da biosferanın qorunması üçün kritik əhəmiyyət kəsb edir.

Dayanıqlı inkişafın sosial aspekti insan rifahına yönəlir və sosial və mədəni sistemlərin sabitliyinə nail olmağa çalışır. Bu, həmçinin münaqişələrin azaldılması və resursların ədalətli bölüşdürülməsini tələb edir. Yalnız daxili deyil, həm də nəsillərarası ədalətə nail olmaq vacibdir. Mədəni müxtəlifliyin qorunması və daha az dominant mədəniyyətlərdə dayanıqlı təcrübələrin dəstəklənməsi də əsas vəzifələrdən biridir. İnsan inkişafı konsepsiyası çərçivəsində insanın yalnız obyekt deyil, həyatına təsir edən proseslərin aktiv iştirakçısı olduğu vurğulanır.

Dayanıqlı inkişaf resurs potensialının müdrik istifadəsi üzərində qurulmuş sosial-iqtisadi inkişaf olaraq xarakterizə edilə bilər və ekoloji təhlükəsizliyi təmin etməklə yanaşı, təbii tarazlığı pozmadan, istehsal güclərinin irəliləməsi üçün şərait yaradır. Bu, həm indiki, həm də gələcək nəsillərin ehtiyaclarının qarşılanması ilə bağlıdır ki, bu da sosial və iqtisadi inkişaf arasında tarazlığın və biosferaya qarşı qarşılıqlı təsirin təmin edilməsini tələb edir. Dayanıqlı inkişaf dövlətlər, iqtisadiyyatın əsas sektorları və cəmiyyət arasında yeni əməkdaşlıq formalarının yaradılması əsasında qlobal tərəfdaşlıq konsepsiyasıdır [17, s.225]. Başlıca fikir inteqrasiya üstünlüklərindən istifadə etməyə və resursların prioritet istiqamətlər üzrə yenidən bölüşdürülməsinə yönəlmiş kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsindən ibarətdir[6, s.45].

Dayanıqlı iqtisadi inkişaf müasir cəmiyyətin vacib aspektini təşkil edir ki, bu da yalnız sabit iqtisadi artımı deyil, həm də iqtisadi sistemin bütün komponentlərinin harmonik inkişafını əhatə edir. Bu konsepsiya, müxtəlif iqtisadi aspektlərin uzun müddət ərzində yaxşılaşdırılmasını ehtiva edir və bu, müxtəlif komponentlərin nizamlı qarşılıqlı təsiri ilə əldə edilir. Eyni zamanda, dayanıqlı iqtisadi inkişaf gələcək nəsillərin imkanlarını təhlükəyə qoymadan cari nəslin ehtiyaclarını qarşılamağı təmin edir.

İqtisadi dayanıqlılıq isə çoxşaxəli bir anlayışdır və resursların mövcudluğu, bölüşdürülməsi və istifadəsi, habelə təşkilatın bazar mövqeyi və dinamikası ilə bağlı müxtəlif parametrləri əhatə edir [19]. Bu, sistemin daxili və xarici mühitdən gələn neqativ təsirlərə effektiv şəkildə reaksiya vermək qabiliyyətini əks etdirir, eyni zamanda, öz strukturunu və funksionallığını qoruyur [14,s.59]. Şirkətin iqtisadi dayanıqlılığı, onun potensialının vəziyyəti və rəqabət mühitində sabit işini təmin etmək üçün lazım olan səviyyəsini xarakterizə edir, eyni zamanda, xarici faktorlardan irəli gələ biləcək müxtəlif riskləri nəzərə alır. Bu, ticarət, istehsal, təşkilat, maliyyə və infrastruktur kimi sahələrdə də birləşdirilmiş dayanıqlığı əks etdirir [12,s.71].

Dar mənada dayanıqlı inkişaf müxtəlif əhali qruplarının maraqlarını təmin edən sosial ədalətlə bağlıdır. Daha geniş kontekstdə bu, iqtisadiyyat və cəmiyyətdə kompleks dəyişiklikləri, o cümlədən maddi istehsalın yüksək səmərəliliyinə nail olmağı və siyasi və sosial həyatın sabitliyini əhatə edir [16,s.411].

Müasir dayanıqlı inkişaf tədqiqatları tez-tez iqtisadi təhlükəsizlik anlayışı ilə əlaqələndirilir. İqtisadi təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün əsas şərtlər müstəqillik, sabitlik və iqtisadiyyatın özünütəkmilləşdirmə və yeniləşmə qabiliyyətidir. Eyni zamanda, iqtisadi təhlükəsizlik dayanıqlı inkişafın mövcudluğunu tələb edir ki, bu da bu iki anlayışı dinamik bir qarşılıqlı əlaqə şəklində müzakirə etməyə imkan verir [12,s.72].

"Təşkilatların dayanıqlı inkişafı" termini öyrənilərkən, onun iqtisadi sistemin unikal xüsusiyyətlərinə malik mürəkkəb xarakterini qeyd etmək vacibdir. Tamlığın prinsiplərinə əsasən, müxtəlif resurslar və amillərin qarşılıqlı təsiri sistemin ayrı-ayrı elementlərində mövcud olmayan yeni keyfiyyətlər yaradır. Müxtəlif sektorları təmsil edən təşkilatlar bu sistemin bir hissəsidir və istehsalın və satışın riskləri daxil olmaqla, öz spesifikliyini nəzərə alaraq, tarazlığın əldə edilməsində öz töhfələrini verirlər.

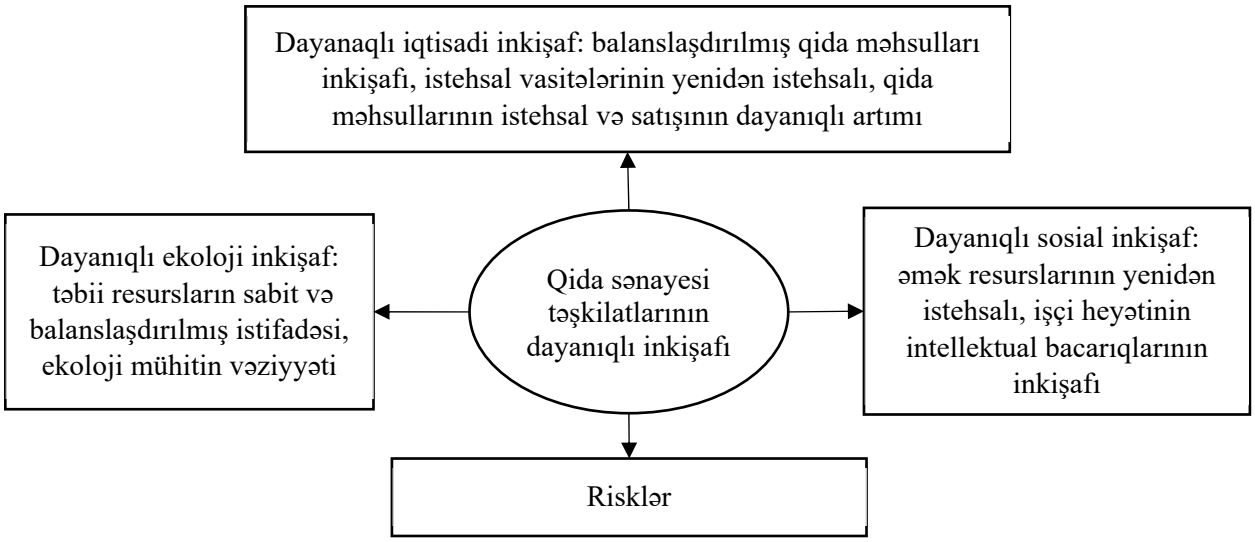
Sistematik yanaşma çərçivəsində, xüsusilə açıq sosio-iqtisadi sistem olan qida sənayesində müəssisələrin dayanıqlı inkişafını nəzərdən keçirmək lazımdır. Bu sektorda istehlakçılara kənd təsərrüfatı məhsullarının təqdim edilməsində məsul olan müxtəlif seqmentlər var. Bunlar ət, süd, un məmulatları və digər altsektorlardan ibarətdir. Qida sənayesində dayanıqlı inkişaf əsasən iqtisadi və sosial məqsədlərlə müəyyən edilir və bu məqsədlərə nail olmaq enerjiyə və resurslara qənaət edən texnologiyaların tətbiqini, eyni zamanda ekoloji cəhətdən təmiz istehsal metodlarını tələb edir. Əhalinin artan tələbatı üçün ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi mühüm vəzifələrdən biridir.

Qida istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrin dayanıqlı inkişafı əhalinin həyat keyfiyyətinin artırılması və rifahının yüksəldilməsi üçün açar amildir. Bu inkişaf yalnız istehsal həcminin artırılmasını deyil, həm də iqtisadi və intellektual resursların səmərəli istifadəsini tələb edir. Ekoloji dayanıqlığın qorunması da vacibdir, bu da təbii mühitlə balanslı qarşılıqlı təsiri nəzərdə tutur.

Qida sənayesində dayanıqlı inkişafın əldə edilməsi üçün üç qarşılıqlı aspekti nəzərə almaq lazımdır: iqtisadi, sosial və ekoloji. Yalnız bu komponentlərin harmonik birləşməsi ilə bu sahədə təşkilatların tam inkişafından söhbət gedə bilər. İqtisadi səmərəlilik sosial məsuliyyət və ekoloji təhlükəsizliklə bir araya gəlməlidir ki, bu da yalnız ətraf mühitə minimal zərər vurmağı deyil, eyni zamanda əhalinin həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına da kömək edəcəkdir.

Qida sektoru müəssisələrinin uğurlu dayanıqlı inkişafının açar amilləri arasında innovativ texnologiyaların tətbiqi, enerji səmərəliliyinin artırılması və dayanıqlı istehsal metodlarının istifadəsi vardır. Bu addımlar yalnız xərcləri azaltmaq və gəlirliliyi artırmaqla deyil, həmçinin daha təhlükəsiz və sağlam məhsul yaratmaqla kömək edəcəkdir. Eyni zamanda, insan kapitalını inkişaf etdirmək, işçilərin təhsil və peşə inkişafına çıxışını təmin etmək vacibdir, bu da təşkilatların ümumi effektivlik göstəricilərini artıracaqdır.

Qida sektoru müəssisələrinin dayanıqlı inkişafını təmin edən struktur elementlər sırasında kompleks idarəetmə strategiyalarının tətbiqi, korporativ sosial məsuliyyətə diqqət və ətraf mühitin mühafizəsi proqramlarında fəal iştirak daxildir. Bu yanaşma, uzunmüddətli artım üçün möhkəm bir əsas yaratmağa və dəyişən bazar şərtlərinə və istehlakçı tələblərinə uyğunlaşmağa imkan verir (bax: Şəkil 1).

Şəkil 1. Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin dayanıqlı inkişafının struktur ünsürləri
Mənbə: [17,s.705, 18] mənbələrin ümumiləşdirilməsi əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilib.

Müasir qida sənayesinin vəziyyətinin öyrənilməsi göstərir ki, istehsalın optimallaşdırılması vasitəsilə onun rəqabət qabiliyyətinin artırılması sektor üçün əsas vəzifələrdən biridir. Qida məhsul-

ları bazarı əhəmiyyətli genişlənmə imkanlarını nümayiş etdirir, bu da mövcud istehsal güclərinin yetərincə istifadəsi ilə bağlıdır və bəzi məhsul növlərinin istehlak həcmləri tövsiyə olunan elmi normaya çatmır.

Qida emalı milli iqtisadiyyatda mərkəzi rol oynayır, əhalini qida məhsulları ilə sabit təmin edir. Bu sektorun fəaliyyətinin effektivliyi ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və vətəndaşların həyat keyfiyyətinin artırılması üçün kritik əhəmiyyət kəsb edir. Qloballaşma və artan rəqabət şəraitində müəssisələr istehlakçıların dəyişən tələblərinə uyğunlaşmalı və innovativ texnologiyaları tətbiq etməlidirlər ki, bu da yalnız istehsalı artırmağa deyil, eyni zamanda məhsulun keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa imkan verəcəkdir.

Qida sektorunun rəqabət qabiliyyətini artıran əsas aspektlər arasında müasir istehsal proseslərinin tətbiqi, ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyaların istifadəsi və bazara yeni məhsulların aktiv təqdim edilməsi vardır. Eyni zamanda, yeni istehlak tendensiyalarını müəyyən etməyə və effektiv marketinq təşviqatı aparmağa kömək edəcək tədqiqatlara və inkişaflara da diqqət yetirilməlidir.

Ümumilikdə, strateji planlaşdırma və dayanıqlı inkişafın prioritetlərə çevrilməsi qida sənayesi təşkilatları üçün əsas məqsəd olmalıdır ki, bu da yalnız onların rəqabət qabiliyyətini artırmaqla qalmayıb, həm də dinamik dəyişən bazar şəraitində mövqelərini möhkəmləndirməyə imkan tanıyır.

Rəqabət bazarda uğurlu mövqeləri gücləndirmək üçün əhəmiyyətli səylər tələb edir. Bu, əsasən genişmiqyaslı texniki yenilənmənin həyata keçirilməsi, istehsal olunan məhsul çeşidinin artırılması və emalın dərinləşdirilməsi ilə bağlıdır ki, bu da son nəticədə istehsal olunan məhsulun keyfiyyətini artırır. Qlobal iqtisadiyyat şəraitində, Rusiyanın qida sənayesinin dayanıqlı artıma nail olması üçün onun rəqabət qabiliyyətinə diqqət yetirilməsi vacibdir.

Qida sənayesi müəssisələrinin rəqabət üstünlükləri onların uğurlu inkişafını təmin edən əsas idarəetmə strategiyasını formalaşdırır. Bu prosesdə əsas elementlərdən biri biznesin yalnız öz unikal keyfiyyətlərini aşkar etmək deyil, eyni zamanda onları uzun müddət ərzində qorumaq qabiliyyətidir. Bu, təşkilatların rəqiblərindən fərqlənməsinə və bazarda möhkəm mövqelər tutmasına imkan tanıyır.

Rəqabət qabiliyyətini müəyyən edən amillər yalnız innovativlik və məhsulun keyfiyyətini deyil, həm də istehlak tələblərinin dəyişən şərtlərinə uyğunlaşma qabiliyyətini əhatə edir. Resursların effektiv idarə olunması, yeni texnologiyaların tətbiqi və istehsal proseslərinin optimallaşdırılması dayanıqlı biznesin formalaşması üçün əsasdır. Həmçinin, istehsalın ekoloji və sosial aspektlərinə diqqət yetirmək müasir şəraitdə daha da vacib hala gəlir, çünki istehlakçılar məhsulun keyfiyyətinə və mənşəyinə daha çox tələbkar olurlar.

Beləliklə, qida sənayesi müəssisələrinin strateji idarəçiliyi istehlak bazarının araşdırılması, innovativ həllərin tətbiqi və rəqabət mühitinin daimi monitorinqini əhatə edən kompleks yanaşma əsasında qurulmalıdır. Yalnız bu cür yanaşma əhəmiyyətli uğurlar əldə etməyə və sektorda uzunmüddətli inkişafı təmin etməyə imkan verəcəkdir.

Rəqabət müəssisələri bazarda rəqabət edə biləcək məhsul istehsal etməyə və yaxud xidmət təqdim etməyə təşviq edir. Rəqabət ilə rəqabət qabiliyyəti arasında sıx bir əlaqə mövcuddur, burada bir anlayışın digərinə birbaşa təsiri vardır. Məhsul və ya xidmətin rəqabət qabiliyyəti konkret bazar və ya spesifik istehlakçı qrupunun kontekstində müəyyən edilir ki, bu da müxtəlif strateji seqmentləşdirmə meyarlarına əsaslanır.

Rəqabət qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi müəssisənin ümumi iş səmərəliliyinin artırılması üçün vacib bir alətdir. Bu, məhsulun güclü və zəif tərəflərinin analizini, habelə bazarda oxşar təkliflərlə müqayisəli qiymətləndirməni əhatə edir. Bu cür analizin məqsədi yalnız təqdim olunan məhsul və xidmətlərin keyfiyyətini artırmaq deyil, həm də bütün biznes proseslərini optimallaşdırmaqdır.

Dinamik bazar şəraitində müəssisələr istehlakçıların tələblərinə və rəqabət mühitinə aktiv şəkildə uyğunlaşmalıdır. Bu, innovativ yanaşmaların tətbiqini və bazar tendensiyalarının daimi monitorinqini tələb edir. Yalnız bu yolla müəssisələr dayanıqlı mövqelərini təmin edə və

istədikləri nəticələrə nail ola bilərlər.

Nəticə olaraq, rəqabət ilə rəqabət qabiliyyəti arasındakı əlaqə biznesdə uğur qazanmaq üçün açar elementdir. Davamlı inkişaf və irəliləmə arzusu müəssisələrə sərt rəqabət şəraitində yalnız sağ qalmağa deyil, həm də bazarda mövqelərini möhkəmləndirməyə kömək edir.

Müəssisənin rəqabət qabiliyyətinin analizi onun mövqeləri və imkanları kontekstində, rəqib təşkilatlarla müqayisə edərkən həyata keçirilir. Bu proses, rəqabət mühitinin monitorinq sistemi üçün əsas formalaşdıran bir sıra açar suallara cavab verməyi əhatə edir. Bu suallar strateji üstünlüklərin aşkar olunmasına, zəif tərəflərin anlaşılmasına və sektordakı ümumi tendensiyaların qiymətləndirilməsinə kömək edir.

Müasir istehsal resursları müəssisənin aktivlərinin ayrılmaz hissəsini təşkil edir ki, burada onun iqtisadi potensialı əks olunur. Bu resurslar əmək vasitələri formasında mövcud olub, uzun müddət ərzində material formasını saxlayır və dəyər yaradılması prosesində iştirak edir. Onlar istehsal olunan məhsula bir hissə dəyərini ötürür və bir neçə istehsal dövründən sonra bərpa edilir ki, bu da onların biznesin dayanıqlı fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Daim dəyişən bazar şəraitində müəssisələr yalnız öz aktivlərini nəzərə almaqla kifayətlənməməli, eyni zamanda rəqabət prosesində meydana çıxan yeni çağırışlara və imkanlara aktiv şəkildə uyğunlaşmalıdırlar. Bu, resursların idarə olunmasında innovativ metodların tətbiqini nəzərdə tutur ki, bu da yalnız iş səmərəliliyini artırmağa deyil, eyni zamanda bazardakı mövqelərini gücləndirməyə imkan verir.

Beləliklə, rəqabət qabiliyyətinin öyrənilməsi və istehsal aktivlərinin idarə edilməsi şirkətin strateji yönümlü aspektləri arasında yer alır ki, bu da ona sərt rəqabət mühitində müvəffəqiyyətlə fəaliyyət göstərməyə və inkişaf etməyə imkan tanıyır.

Texnologiyanın sürətlə inkişaf etdiyi dövrdə əsas fondların səmərəli istifadəsi onların bazarın cari tələblərinə uyğun gəlməsindən birbaşa asılıdır. Bazar münasibətlərinə keçid şəraitində əsas fondların və istehsal güclərinin istifadəsinin optimallaşdırılması problemi kritik əhəmiyyət kəsb edir. Bu məsələnin həlli müəssisənin sənaye sektorundakı vəziyyətinə, maliyyə sabitliyinə və rəqabət qabiliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir ki, bu da müasir çətin şəraitdə sağ qalmaq üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanın iqtisadi inkişafı kontekstində əsas fondların və istehsal güclərinin səmərəliliyinin artırılması məsələsi əsas prioritetlərdən biri kimi çıxış edir. Bu sahədəki uğur yalnız müəssisənin istehsal zəncirindəki vəziyyətini deyil, həm də maliyyə göstəricilərini və bazardakı rəqabət üstünlüklərini müəyyən edir. Müasir şəraitdə əsas fondların modernizasiyasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Modernizasiya, mövcud resursların texniki cəhətdən təkmilləşdirilməsi prosesi olmaqla, mənəvi cəhətdən köhnəlmənin aradan qaldırılmasına və müasir texnoloji standartlara çatmağa yönəlmişdir.

Əsas fondların inkişafı məhsulun keyfiyyətini və rəqabət qabiliyyətini artırmaq, eyni zamanda müəssisənin öz mövqelərini gücləndirmək üçün zəruri bir şərtdir. Xüsusilə qida sənayesi ölkə iqtisadiyyatında mühüm rol oynayır və modernizasiya məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilməsini tələb edir. Cari tədqiqatlar göstərir ki, bu sektorun qarşılaşdığı əsas problemlər arasında əsas istehsal göstəricilərinin azalması, sənaye istehsalının və ixrac strukturunun yavaş inkişafı, habelə istehsal fondlarının əhəmiyyətli fiziki və mənəvi köhnəlməsi qeyd edilir.

Nəticə

İstehsal aktivlərinin yenilənməsi və modernizasiya mexanizmi əsas fondların innovasiyalar əsasında vaxtında yenilənməsi üçün lazım olan metodlar, yanaşmalar və tədbirləri əhatə edən çoxsaylı qarşılıqlı komponentləri özündə birləşdirir. Bu elementlərin effektiv qarşılıqlı təsiri yalnız biznesin iqtisadi artıma, istehsal səmərəliliyinin artırılmasına və həm məhsulun, həm də müəssisənin rəqabət qabiliyyətini artırmağa yönəlməsi ilə mümkün olur. Hal-hazırda istehsal sistemlərinin modernizasiyasının təşviqi yalnız dövlətin iqtisadi siyasətində mühüm yer tutmağa başlayır. Lakin dövlət və regional siyasət səviyyəsində bu təşəbbüs hələ də kifayət qədər deyil və müəssisələrin

istehsal sistemlərini yeniləşdirməyə birbaşa motivasiya edən tədbirləri əhatə etmir ki, bu da qida şirkətlərinin dayanıqlı inkişafına mənfi təsir göstərir.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev, R. (2021). "Azərbaycanın Neft Sektorunun İqtisadiyyata Təsiri." İqtisadiyyat və Ətraf Mühit, 5(3), 58-71.
2. İsmayılov, T. (2020). "Yaşıl İqtisadiyyatın İnkişafında Azərbaycan Modeli." Ətraf Mühit və İqtisadiyyat, 8(4), 42-60.
3. Məmmədov, A. (2018). "Bərpa Olunan Enerji Mənbələri və Onların Azərbaycan İqtisadiyyatına Təsiri." Enerji Araşdırmaları jurnalı, 10(1), 112-126.
4. Qasımlı, V., Hüseyn, R., Hüseynov, R., Həsənov, R., Cəfərov, C., və Bayramova, A. (2022). Yaşıl Iqtisadiyyat. “Azprint” nəşriyyat, 280 səh. https://ereforms.gov.az/iles/publications/pdf/az/b87cb7433650a8abbc72f0324cc1fd7_1.pdf
5. Quliyev, M. (2019). "Azərbaycanın Davamlı İqtisadi İnkişafı: Problemlər və Perspektivlər." İqtisadiyyat və İdarəetmə jurnalı, 12(2), 34-45.
6. Белова, С. К. Механизм устойчивого развития предприятия пищевой промышленности за счет внутрифирменного подразделения производственного питания / С. К. Белова // Российское предпринимательство. – 2011. – № 9. – С. 43 – 48. Режим доступа: http://old.creativeconomy.ru/articles/13768. – Дата доступа: 09.09.2015
7. Брянцева, И.В. Экономическая устойчивость предприятий: сущность, оценка, управление / И. В. Брянцева. – Хабаровск: Изд-во Хабаровского гос. тех-нич. ун-та, 2003. – С. 21
8. Веселовская, В.С. Управление экономической устойчивостью предприятия в современных условиях / В. С. Веселовская, А. Б. Городилов // Основные направления развития сферы торговли, индустрии гостеприимства, сервиса и услуг в условиях ВТО: материалы Междунар. науч.-практ. интернет-конф., 25.04.2015г.,
9. Епифанцева, Е.И. Системный анализ концепции устойчивого развития промышленного развития / Е. И. Епифанцева // Аудит и финансовый анализ. – 2003. – № 4. – С. 54 – 62.
10. Иванов, В. А. Методологические основы устойчивого развития региональных социо-эколого-экономических систем / В. А. Иванов // Вестник науч.-исслед. центра корпоративного права, управления и венчурного инвестирования Сыктывкарского гос. ун-та. – 2010. – №4. – С. 20 – 32.
11. Казанский институт (филиал) РГТЭУ. – 2015.– С. 125 – 133. Гришаков, К. Р. Понятие устойчивого развития промышленного пред-приятия / К. Р. Гришаков // Экономика. – 2013. – №3. – С. 31 – 34.
12. Киперман, Г. Я. Оценка экономической устойчивости коммерческой организации / Г. Я. Киперман, Р. Г. Фазлиахметов // Микроэкономика. – 2012. – №2. – С. 70 – 75.
13. Кучерова, Е. Н. Современный подход к устойчивому развитию предприятия / Е. Н. Кучерова // Вестник ОГУ. – 2007. – № 9. – С. 76 – 81.
14. Лыба, В. А. Экономическая устойчивость предприятия: основные поня-тия и составляющие системы / В. А. Лыба, Д. С. Ревенко // Економіка та управлін-ня підприемствами машинобудівної галузі : проблемы теорії та практики. – 2013.– №1(21). – С. 56 – 64
15. Петушинова, В. Ц. Устойчивое развитие сельских территорий на основе агротуризма: автореф. дис. ...канд. экон. наук: 08.00.05 / В. Ц. Петушинова; ФГБОУВПО «Восточно-Сибирский гос. ун-т технологий и управления. – Улан-Удэ, 2014. – 24 с.
16. Продовольственная безопасность: термины и понятия: энцикл. справ. / В. Г. Гусаков, З. М. Ильина, В. И. Бельский и [и др.]. – Минск: Белорусская наука, 2008. – 535 с
17. Румянцева, Е. Е. Новая экономическая энциклопедия / Е. Е. Румянцева. – М.: Инфра-

М, 2006. – 810 с.
18. Улыбина, Н. Г. Экономическая устойчивость предприятия: виды и структура / Н. Г. Улыбина, И. В. Иванова. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vfmgiu.ru/files/24_11_2006_27.pdf. – Дата доступа: 28.03. 2015г.
19. Устойчивое развитие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Устойчивое развитие. – Дата доступа: 12.08.2015
20. Шубина, К. Д. Оценка устойчивости и условия устойчивого развития предприятий промышленности: автореф. дис. ...канд. экон. наук: 08.00.05 / К. Д. Шубина; ГОУВПО «Тихоокеанский гос. ун-т». – Хабаровск, 2011. – 24 с.

Али Расим оглы Абдуллазаде
Азербайджанский Университет Кооперации
Докторант
Email: aliabdullayev894@gmail.com

Теоретические вопросы обеспечения устойчивого развития предприятий

Резюме

Цель исследования - Целью данного исследования является изучение стратегических задач устойчивого развития, особенно в области повышения жизненных стандартов населения и гармоничного развития личности в пищевом секторе.

Методология исследования - В исследовании использовались анализ современного литературного источника, сопоставление экономических теорий, а также обсуждения применения устойчивого развития в производстве продуктов питания.

Практическая значимость исследования - Результаты исследования направлены на обеспечение устойчивого развития в пищевом секторе, применение инновационных технологий и оптимизацию современных производственных процессов. Эти подходы также способствуют повышению качества жизни населения и экономическому росту.

Результаты исследования - Исследование показывает, что для обеспечения устойчивого развития важно гармоничное сочетание экономических, социальных и экологических аспектов. Применение современных производственных технологий и повышение энергетической эффективности также играют важную роль в этом процессе.

Оригинальность и научная новизна исследования - Оригинальность исследования заключается в представлении новых подходов, объединяющих многоаспектные аспекты устойчивого развития. Научная новизна состоит в систематическом развитии стратегий обеспечения устойчивого развития в пищевом секторе.

Ключевые слова: устойчивое развитие, пищевая промышленность, конкурентоспособность, экологическая безопасность, инновационные технологии.

Abdullazadeh Ali Rasim oglu
Azerbaijan Cooperation University
Doctoral student
Email: aliabdullayev894@gmail.com

Theoretical issues of ensuring sustainable development in enterprises

Summary

Research Objective - The objective of this research is to examine the strategic tasks of sustainable development, particularly in enhancing the living standards of the population and

creating conditions for the harmonious development of individuals in the food sector.

Research Methodology - The research employs the analysis of contemporary literature, comparison of economic theories, as well as discussions on the application of sustainable development in food production.

Practical Significance of the Research - The findings of the research are aimed at ensuring sustainable development in the food sector, the application of innovative technologies, and the optimization of modern production processes. These approaches also assist in improving the quality of life for the population and fostering economic growth.

Research Results - The study indicates that ensuring sustainable development requires a harmonious combination of economic, social, and ecological aspects. The application of modern production technologies and the enhancement of energy efficiency also play a crucial role in this process.

Originality and Scientific Novelty of the Research - The originality of the research lies in presenting new approaches that integrate the multifaceted aspects of sustainable development. The scientific novelty involves the systematic development of strategies for ensuring sustainable development in the food sector.

Keywords: sustainable development, food industry, competitiveness, ecological safety, innovative technologies.